

Διεθνοποίηση της ορολογίας και προοπτικές της Ελληνικής Γλώσσας

Β.Α. Φιλόπουλος

Οι πολιτικές και οικονομικές συνθήκες οδηγούν στην παγκοσμιότητα με αποτέλεσμα την ανάγκη απρόσκοπτης επικοινωνίας ανάμεσα σε λαούς με διαφορετικές γλώσσες. Η παγκοσμιότητα δεν περιορίζεται στην οικονομία, αλλά ισχύει σε κάθε κλάδο του επιστητού και σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Στις επιστήμες, στην τεχνολογία αλλά και στα γράμματα και στις τέχνες. Δεν επαρκεί μια γλώσσα κοινής αποδοχής που εξυπηρετεί μόνο τις ανάγκες επαφής ανάμεσα σε ποικιλόγλωσσους λαούς, όπως για παράδειγμα η αγγλική γλώσσα, γλώσσα εργασίας στις εμπορικές συναλλαγές.

Για να μη μείνει ένας λαός αποκομμένος από το παγκόσμιο γίγνεσθαι απαιτείται να μπορεί να μεταφερθεί απρόσκοπτα στη γλώσσα του κάθε είδους γνώση. Γλώσσα ή γλώσσες εργασίας (αγγλική ή εσπεράντο) παραμένουν πάντοτε κτήμα μιας μορφωμένης μειονότητας. Η μεγάλη μάζα του λαού μετέχει στα παγκόσμια επιστημονικά ή πολιτισμικά δρώμενα στη γλώσσα του. Αν η γλώσσα του δε γίνει ικανή να εκφράζει κάθε είδους γνώση, αντιστρέφοντας την άποψη των γλωσσολόγων ότι κάθε γλώσσα ικανοποιεί τις ανάγκες αυτών που την μιλάνε, ισχύει ότι η μειονεκτική γλώσσα περιορίζει τις δυνατότητες αυτών που την μιλάνε. Πώς οι λαοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) και φυσικά και μεις, μπορούν να έχουν κοινή απόλυτα ταυτόσημη νομοθεσία; Εφαρμόζοντάς την σε μια από τις τρεις γλώσσες εργασίας που είναι μία η αγγλική; Αν δεν υπήρχε η κοινή Ευρωπαϊκή νομοθεσία στα ελληνικά θα ήταν αδύνατο να προσαρμοστούμε. Ποιο όμως είναι το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να αποδοθεί ορθά η κοινή ευρωπαϊκή νομοθεσία στη γλώσσα μας και στις άλλες γλώσσες των κρατών της Ε.Ε.

Γλώσσες υπάρχουν, όμως η μεγάλη δυσκολία που αντιμετωπίζει η Μεταφραστική Υπηρεσία της Ε.Ε., η οποία διαθέτει αξιόλογα στελέχη, είναι η εύρεση όρων σε όλες τις γλώσσες που να σημαίνουν ακριβώς το ίδιο. Ξοδεύονται τεράστια ποσά για να καταρτιστούν πολύγλωσσα λεξικά και να αναπτυχθεί η ηλεκτρονική βάση ορολογίας, η Eurodicautom.

Ανάλογη ανάγκη υπάρχει για κάθε ανθρώπινη γνώση. Θα συνειδητοποιήσουμε αυτή την ανάγκη αν αναλογιστούμε τους τρομακτικούς ρυθμούς με τους οποίους αυξάνεται η ανθρώπινη γνώση. Κατά ορισμένους η γνώση διπλασιάζεται κάθε μερικά έτη, αν πρόκειται για κάθε πέντε ή έξι ή οκτώ δεν έχει σημασία, εκείνο που ενδιαφέρει είναι ότι διπλασιασμός της γνώσης σημαίνει και ανάλογη αύξηση των εννοιών και επομένως ανάγκη για όρους που σηματοδοτούν τις καινούριες έννοιες. Εκτιμήσεις πριν από δέκα έτη ανέβαν το πλήθος των όρων σε 30 εκατομμύρια.

Από αυτό είναι φανερό ότι για να συνεχίζει να υπάρχει η γνώση σε μια γλώσσα, απαιτείται να εμπλουτίζεται αυτή συνεχώς με καινούριους όρους. Όρους που θα σημαίνουν ακριβώς το ίδιο σε όλες τις γλώσσες, ώστε να επιτυγχάνεται απρόσκοπτη επικοινωνία ανάμεσα στους λαούς και μέθεξη στο παγκόσμιο επιστημονικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι. Δηλαδή οι καιροί υπαγορεύουν τη διεθνοποίηση της ορολογίας.

Η γενική αντίληψη που επικρατεί είναι ότι διεθνοποίηση ορολογίας είναι μόνο η αποδοχή σε κάθε γλώσσα των ίδιων όρων ως έχουν. Αυτό προϋποθέτει ότι σε όλες τις γλώσσες οι διεθνοποιημένοι όροι θα προφέρονται και θα γράφονται το ίδιο. Επίτευγμα που θεωρείται ότι θα δώσει τη δυνατότητα σε όλους τους λαούς να αλληλοκατανοούνται ή πιο ορθά να διευκολύνεται η επικοινωνία τους, αφού θα υπάρχει κοινή κατανόηση για σημεία κλειδιά της γλώσσας, όπως είναι οι όροι.

Η παραπάνω άποψη υποστηρίζεται εξαιτίας του φυσικού φαινομένου του δανεισμού.

Η μετάδοση όρων από μία γλώσσα σε άλλη, ο δανεισμός, είναι αναπόφευκτο φαινόμενο και δε μπορεί να θεωρηθεί εξοβελιστέο. Πολλές φορές με το δανεισμό εμπλουτίζεται μία γλώσσα, ιδίως με όρους για πρωτοεμφανιζόμενα είδη. Η διαδικασία του δανεισμού είναι μακροχρόνια και περιορίζεται αρχικά στα μέλη περιορισμένων ομάδων κάποιων τομέων όπως για παράδειγμα στους ναυτικούς ο δανεισμός ιταλικών όρων. Οι ναυτικοί μόνο κατανοούν τους δάνειους ιταλικούς όρους. Μερικοί μόνο όροι από την ειδική γλώσσα των ναυτικών ήρθαν στη γλώσσα. Ρεμέτσα, λαγουδέρα και πολλοί άλλοι ναυτικοί όροι δεν είναι στην ελληνική γλώσσα.

Για τους λόγους αυτούς δε μπορεί να δεχτούμε ότι θα επιτευχθεί διεθνοποίηση της ορολογίας με ταχεία τεχνητή εισαγωγή δάνειων όρων για το μέγα πλήθος των καινοφανών εννοιών, παρόλο που στις επικρατούσες συνθήκες εντατικής επικοινωνίας υπάρχει η τάση να χρησιμοποιούνται οι ξένοι όροι αναλλοίωτοι ως έχουν. Δηλαδή συνειδητή προσπάθεια να οροδοτούνται οι νέες έννοιες στη γλώσσα μας με όρους που δόθηκαν αρχικά σε κάποια γλώσσα πηγή.

Το κύριο μειονέκτημα μιας τέτοιας διαδικασίας συνίσταται στην αδυναμία κατανόησης της σημασίας του ξένου όρου, πέρα από μια πληθυσμιακή μειονότητα του τομέα που ανήκει ο όρος. Μειονότητα ειδημόνων που χειρίζονται άνετα ξένες γλώσσες. Ο υπόλοιπος γλωσσικός πληθυσμός ακόμα και τους ειδικού τομέα δε θα αποκτήσει εύκολα αντίληψη της σημασίας του όρου.

Και να παραβλέψουμε το πρόβλημα της κατανόησης ή τον κίνδυνο εγκατάλειψης της γλώσσας από τις ενεργές μειονότητες των γλωσσικών κάθε τομέα, το παράδειγμα του φυσικού δανεισμού αποδεικνύει το ατελέσφορο διεθνοποίησης της ορολογίας με άκριτη και αθρόα αποδοχή ξένων όρων.

Με τις επαφές ανάμεσα σε λαούς με διαφορετικές γλώσσες, πολλοί όροι περνάνε από μια γλώσσα στην άλλη. Δίχως να είναι κανείς Γλωσσολόγος και να ερμηνεύει τις αιτίες, διαπιστώνεται εύκολα ότι η αποδοχή αναλλοίωτων ξένων όρων δεν είναι πολλές φορές εφικτή. Η αποδοχή και η αφομοίωση ξένων όρων γίνεται σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες κάθε γλώσσας από άποψη προφοράς - γραφής.

Το αλφάβητο που χρησιμοποιείται από μια γλώσσα αποτελεί το πρώτο πρόσκομμα. Ακόμα και σε γλώσσες που γράφονται με το ίδιο αλφάβητο, το λατινικό η προφορά και η γραφή δεν είναι ίδιες, λ.χ. αγγλ. information, γαλλικά information, ισπαν. informacion

Δηλαδή ακόμα και όταν η γραφή μορφή των όρων είναι η ίδια, δεν επιτυγχάνεται διεθνοποίηση στην προφορά. Με το ελληνικό αλφάβητο η κατάσταση περιπλέκεται πιο πολύ. Στα αρχικά στάδια εισαγωγής ξένων όρων, αυτοί γράφονται με λατινικούς χαρακτήρες. Η ανάγνωσή τους όμως ποικίλλει. Θα θυμόμαστε όλοι από το σχολείο ότι τη μονάδα της ενέργειας που έχει το όνομα του Joule άλλοι καθηγητές την προφέρανε ζουλ και άλλοι τζάουλ. Για να μην ξεχνάμε και το αστείο στους παλιούς κινηματογράφους που παίζανε κάθε μέρα το ίδιο έργο "το νταΐ, όπως διαβάζανε οι Έλληνες το «today».

Αλλά και η μεταφορά στη γλώσσα μας με μεταγραμματισμό έχει δυσκολίες, στις πιο πολλές περιπτώσεις η προφορά του όρου διαφέρει. Προσέτι μπορεί να προξενούνται προβλήματα στη γλώσσα αν καθιερωθεί κάποιος κοινός όρος με μεταγραμματισμό. Το όνομα της Φινλανδίας θα το δούμε γραμμένο σα Φινλανδία, ακόμα και σε λεξικά, όμως το σύμπλεγμα νλ δεν υπάρχει στη γλώσσα μας.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι δάνειοι όροι πρέπει να γράφονται με το ελληνικό αλφάβητο με βάση την προφορά στη γλώσσα πηγή. Φυσικά σε αυτή την περίπτωση η γραφή μορφή διαφέρει παρασάγγες από τις άλλες γλώσσες. Οι όροι θα γίνουν αποδεκτοί με βάση την ελληνική προφορά. Για παράδειγμα το τόσο γνωστό parking το βλέπουμε καθημερινά γραμμένο πάρκιν.

Το κύριο συμπέρασμα που προκύπτει από όσα λέχθησαν, είναι ότι διεθνοποίηση ορολογίας δε μπορεί να επιτευχθεί με δανεισμό εκατοντάδων χιλιάδων όρων που απαιτούνται στις σημερινές εξελίξεις.

Αν ανατρέξουμε στην Ορολογία, αυτή δεν ασχολείται μόνο με τους όρους. Το πρώτο αντικείμενο της Ορολογίας είναι οι έννοιες και οι ορισμοί τους. Αυτά χρειάζονται για τη διεθνή κατανόηση και επικοινωνία. Εμβαθύνοντας στην έννοια Διεθνοποίηση Ορολογίας διαπιστώνεται ότι το πρώτο βήμα για διεθνοποίηση ορολογίας είναι η ταυτόσημη κατανόηση των εννοιών από κάθε γλωσσική κοινότητα, η οποία επιτυγχάνεται με ισοδύναμους ορισμούς σε κάθε γλώσσα.

Το επόμενο απαραίτητο βήμα είναι η οροδότηση των εννοιών. Άμα είναι γνωστή η σημασία της έννοιας, η οροδότηση γίνεται με διάφορους τρόπους δίχως να αποκλείεται και ο δανεισμός. Το σημαντικό είναι ότι στις πιο πολλές περιπτώσεις επιτυγχάνονται κατανοητοί όροι που εκφράζουν σε κάποιο βαθμό την έννοια. Έτσι αποφεύγεται το φαινόμενο των μεταφραστικών όρων δηλαδή παραγωγή όρων με απευθείας μετάφραση του ξένου όρου, που οδηγεί πολλές φορές σε τέρατα., λ.χ. η λέξη **global** έχει διάφορες σημασίες, έτσι στα ελληνικά έχουμε «σφαιρική κοινωνία» Η διεθνοποίηση της ορολογίας συμπληρώνεται με την έκδοση γλωσσαρίων ή και λεξικών, στα οποία να αντιστοιχούνται οι όροι σε διάφορες γλώσσες για χρήση της μεγάλης γλωσσικής κοινότητας κάθε χώρας.

Μόνο οι ειδήμονες κάθε γνωστικού πεδίου είναι σε θέση να κατανοούν τις έννοιες του πεδίου τους. Γι' αυτό η μεταφορά ορισμών και η οροθέτηση σε κάθε γνωστικό πεδίο χρειάζεται να γίνεται από επιτροπές ειδημόνων. Σε όποιο χώρο υπάρχουν τέτοιες επιτροπές, τα αποτελέσματα είναι εκπληκτικά.

Ενδεικτικά θα αναφερθώ σε μία περίπτωση, κάπως εξαιρετική, που όμως θα πρέπει να αποτελέσει υπόδειγμα. Πρόκειται για την Μόνιμη Ομάδα Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας (ΜΟΤΟ). Αυτή η επιτροπή είναι μέλος της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας, έχει αναγνωριστεί από τον ΕΛΟΤ και λειτουργεί και υποστηρίζεται από τον ΟΤΕ. Τα μέλη της δεν είναι μόνο επιστήμονες του ΟΤΕ αλλά προέρχονται και από άλλους φορείς, δηλαδή είναι εκπροσωπευτική για την τηλεπικοινωνιακή ορολογία. Το κύριο έργο της είναι η απόδοση στην ελληνική γλώσσα της ορολογίας που συντάσσουν οι διεθνείς οργανώσεις τηλεπικοινωνιών. Κάθε συλλογή όρων που αποδίδεται στα ελληνικά, κυκλοφορεί σε 650 αποδέκτες, φυσικά πρόσωπα και φορείς, με την παράκληση να υποβάλουν παρατηρήσεις. Μετά την εκπνοή της προθεσμίας για παρατηρήσεις, οριστικοποιείται η συλλογή από την επιτροπή και ενσωματώνεται στο Ενιαίο Λεξιλόγιο Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας, το οποίο σήμερα περιέχει 40.000 περίπου ελληνικούς τηλεπικοινωνιακούς όρους.

Δε θα ισχυριστούμε ότι άπαντες οι ελληνικοί τηλεπικοινωνιακοί όροι είναι τέλειοι, όμως συνοπτικά τα αποτελέσματα της δουλειάς της ΜΟΤΟ είναι :

- α) Υπάρχει πλήρης αντιστοιχία των τηλεπικοινωνιακών όρων στα ελληνικά με τους διεθνείς
- β) κάθε καινούριος διεθνής όρος αντιστοιχείται σε εύλογο χρονικό διάστημα με ελληνικό
- γ) οι ασχολούμενοι στον τομέα των τηλεπικοινωνιών έχουν στη διάθεσή τους και χρησιμοποιούν ελληνική ορολογία αντίστοιχη της διεθνούς

δ) χάρη στο έργο αυτό η Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας εκπόνησε το ελληνικό μέρος του τετράγλωσσου λεξικού Rehahn (αγγλικά, γερμανικά, γαλλικά, ελληνικά), που περιέχει 17.000 λήμματα και εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο Hatier του Βερολίνου σε συνεργασία με τον οίκο Γλώσσημα της Θεσσαλονίκης.

Αυτά τα επιτεύγματα οφείλονται τόσο στον επικεφαλής και στα μέλη της ΜΟΤΟ όσο και στην αμέριστη οικονομική και κάθε άλλου είδους υποστήριξη του ΟΤΕ.

Από όλα όσα εκτέθηκαν συμπεραίνονται τα ακόλουθα :

Η παγκοσμιότητα της οικονομίας και η τρομακτική ανάπτυξη της τηλεματικής και της τεχνολογίας πληροφόρησης, υπαγορεύουν την εκπόνηση ορολογίας σε κάθε γλώσσα με ρυθμούς που να ανταποκρίνονται στις σημερινές ταχέως εξελίξεις σε κάθε τομέα του επιστητού. Σε όπια γλώσσα δεν καταστεί δυνατό να αναπτύσσεται ορολογία παράλληλα με τις άλλες γλώσσες, αυτή η γλώσσα θα αποκοπεί από τη διεθνή κοινότητα. Το ζητούμενο είναι οι χρήστες της ορολογίας, δηλαδή μεταφραστές, διερμηνείς, τεχνικοί συγγραφείς, δημοσιογράφοι και πανεπιστημιακοί δάσκαλοι να έχουν άμεσα στη διάθεσή τους ενιαία ελληνική ορολογία αντίστοιχη της διεθνούς.

Η αντιμετώπιση της πρόκλησης δε μπορεί να γίνει σύμφωνα με παρωχημένες αντιλήψεις από κάποιο επίσημα εξουσιοδοτημένο όργανο που θα αποφαινεται επί παντός ζητήματος. Επίσης χρειάζεται να ξεπεραστεί η κοινή αντίληψη ότι η εκπόνηση ορολογίας είναι έργο ειδικών, των γλωσσολόγων. Ο ρόλος των γλωσσολόγων είναι σημαντικός αλλά περιορίζεται στον καθορισμό αρχών που διέπουν την παραγωγή όρων. Οι ειδήμονες κάθε θεματικού πεδίου είναι οι αρμόδιοι για τους ορισμούς των εννοιών και την οροδότησή τους.

Διεθνοποίηση της ορολογίας θα επιτευχθεί άμα σε κάθε γνωστικό πεδίο οι ειδήμονες του χώρου ασχοληθούν, κατά τα πρότυπα της ΜΟΤΟ, με την αντιστοίχιση των όρων με τους διεθνείς.

Τα προβλήματα συνίστανται στην συνειδητοποίηση της ανάγκης και στην εξεύρεση των απαραίτητων οικονομικών πόρων. Ως προς το πρώτο πιστεύουμε ότι οι Έλληνες είναι αρκετά συνειδητοποιημένοι. Το δεύτερο μπορεί να επιτευχθεί με ενιαία διαχείριση για αξιοποίηση της κοινοτικής χρηματοδότηση, με υποστήριξη από ειδικούς φορείς και χορηγίες από ιδιώτες.